

קול צופיין

קול צפ"ר נשאו קול יחדו ירננו

תליון כ"ב
926

ראה תשע"ה השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

ועשית הישר והטוב

ושמחת לפני ה' אלקיך

המקדש – מקור הברכה והשמחה

בפרשת "ראה" אנו מצווים על השמחה: "ושמחת לפני ה' אלקיך" (דברים טו יא). הציווי הזה חוזר בפרשה לא פחות משבע פעמים, יותר מכל פרשה אחרת בתורה, והוא מופיע תמיד בקשר למקדש ובקשר לחסד כלפי הגר היתום והאלמנה. המילה "ברכה" מוזכרת בפרשה 16 פעמים, וכנראה שגם השמחה וגם הברכה מוזכרות שוב ושוב בגלל מקום המקדש שמוזכר בפרשה פעמים רבות והוא מקום השמחה ומקום הברכה. "כִּטְלֵי חֶרְמוֹן שִׁירָד על הררי ציון, כי שם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם" (תהילים קלג).

בזכות "ועשית הישר והטוב" – וירשת את הארץ הטובה

עוד ציווי שמוזכר פעמים רבות בפרשה זו הוא להיות טוב וישר כדי שיהיה לך ולבניך טוב: "למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך" (דברים יב). כי במידה שאדם מודד, בה מודדים לו. בפרשת "ואתחנן" מבואר שבזכות הטוב והישר זוכים גם לארץ הטובה: "ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ויבאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע ה' לאבותיך" (דברים יח). על זה אמרו חז"ל: בזכות "ועשית הישר והטוב" – "וירשת את הארץ הטובה" (פסיקתא זוטרתא ואתחנן יא ע"ב). משה מסביר לעם ישראל כי הנהגת עם ישראל בארץ ישראל שונה מהנהגת ישראל בחו"ל. בחו"ל אנשים עושים "איש כל הישר בעיניו" (דברים יב ח). לעומת זאת בארץ ישראל נעשה רק את הישר בעיני ה'. הישר הזה ינתק אותנו ממחלות הגלות: "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו – כל המחלה אשר שמת במצרים לא אישים עליך כי אני ה' רפאך" (שמות טו כו).

יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות

ואולם כאשר מדברים על ישר, צריך להיזהר מאוד ממה שנראה ישר בעיני אנשים. כי לפעמים "יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות"

(משלי יד יב). וכן הוא אומר: "דרך אָוִיל יִשָּׁר בְּעֵינָיו וְשָׁמַע לְעֵצָה חָכָם" (משלי יב טו). זה היה הקלקול של דור הנכנסים לארץ, שהרגישו את החופש והחרות ועשו מה שישר בעיניהם. "בַּיָּמִים הָהֵם אִין מְלָךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה" (שופטים יז ו. שופטים כא כה). מתוך כך הם הגיעו לקלקולים גדולים כמו פילגש בגבעה ופסלו של מיכה. ובגמרא: "משרבו מקבלני טובתך ומחוקני טובותיך - רבו איש הישר בעיניו יעשה", שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו, ומלכותא אזלא ונוולא" (סוטה מז ע"ב).

על כן מצווה ה' את שלמה לעשות הישר בעיני ה' כמו שעשה דוד. וישרו של דוד הופך להיות אבן בוחן למלכים שבאים אחריו. "וַיַּעַשׂ אֶסָא הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו ה' כְּדָוֶד אָבִיו" (מלכים א טו יא). לעומת אמציה שנאמר עליו: "וַיַּעַשׂ הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו ה' רַק לֹא כְּדָוֶד אָבִיו" (מלכים ב יד ג). ואחו "וְלֹא עָשָׂה הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו ה' אֱלֹהָיו כְּדָוֶד אָבִיו" (מלכים ב טז ב).

ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם

במקום הנכון מתחברים הישר האלוקי עם הישר האנושי. כך בתוספתא (שקלים פרק ב הלכה ב) כתוב כי כשהיה הכהן נכנס לספור את התרומות שנתנו ישראל במחצית השקל, היו בודקים אותו לפני שנכנס ואחרי שיוצא לראות שאין בכיסו כלום. "ונכנס לתרום את הלשכה היו מפשפשיין בו בכניסה וביציאה, ומדברין עמו משעה שנכנס עד שעה שיצא לקיים מה שנאמר: 'הייתם נקיים מה' ומישראל'. ואומר: 'ועשית הישר והטוב בעיני ה'". הטוב בעיני שמים והישר בעיני אדם - דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר אף הישר בעיני שמים".

רש"י פירש כרבי עקיבא את הפסוק: "כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך", שהטוב הוא "בעיני השמים", והישר הוא "בעיני אדם" (דברים יב כה). והסביר ר' עובדיה מברטנורא, כי אע"פ שכתוב "הטוב והישר בעיני ה' אלקיך", הכוונה היא שיש גם בעיני אדם כי "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו".

טוב שאינו ישר גם בעיני אדם – עלול להביא חורבן

עד כמה חמור יושר שנראה אלוקי עם חוסר יושר אנשי ניתן ללמוד מדברי הנצי"ב בהקדמה לספר בראשית, שם הוא כותב כי חורבן בית שני נגרם על-ידי צדיקים שאינם ישרים. שהיו בעת ההיא "צדיקים וחסידיים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים. על כן, מפני שנאת חנם שבלבם זה אל זה, השדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם, ביראת ה', שהוא צדוקי ואפיקורס. וכאן על ידי זה שפיות דמים בדרך הפלגה, ולכל הרעות שבעולם, עד שחרב הבית". כן היה עם צדקיהו המלך בחורבן הבית הראשון. שהיה צדיק אך ממש לא ישר. וממשיך הנצי"ב: "על זה היה צדוק הדיון, שהקדוש ברוך הוא 'ישר' הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם, ולא בעהמימות אף על גב שהוא לשם שמים, דזה גורם הרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ".

גלות באה – שאין טוב וישר

זה מה שאומרת הגמרא כי גלות באה בגלל שלא קיימו "ועשית הישר והטוב". "דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה". מקשה הגמרא: "אִלָּא דִּינֵי דְמִינְיָתָא לְדִינָא?" וכי היו צריכים לדון בדין של רומאים? אלא מסבירה הגמרא "שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עשו לפנים משורת הדין" (ב"מ ל ע"ב).

טוב וישר ה'

בעשיית הטוב והישר אנו הולכים בדרכי ה'. כך אומר הפסוק על מידתו של הקב"ה: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרךך" (תהילים כה ח). חכמינו למדו מכאן את חובת סימון הדרכים לעיר מקלט. שהרוצח בשגגה יוכל להגיע מהר לעיר המקלט ולא ימצא אותו גואל הדם בדרך וירצחונו. "תניא, ר' אליעזר בן יעקב אומר: 'מקלט' היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם. אמר רב כהנא: מאי קרא? 'תכין לך הדרך', עשה לך הכנה לדרך. רב חמא בר חנינא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך - אם לחטאים יורה, ק"ו לצדיקים" (מכות י ע"א).

טוב וישר לא סותרים

וכדי שלא נחשוב כי טוב וישר הן שתי הנהגות סותרות, רוצח בשגגה שאינו אנוס חייב להיענש. אמנם הוא לא אשם לגמרי, ולכן הקב"ה שהוא "ישר" קבע כי הוא יכנס לעיר מקלט עד מות הכהן הגדול בגלל חוסר הזהירות שלו שגרם מוות לחברו. ומכיוון שה' הוא גם "טוב", הוא מצווה אותנו להכין לרוצח בשגגה את הדרך לעיר מקלט, שם הוא ישב וילמד להיזהר ולא לעשות מעשים שעלולים לגרום מוות לאנשים אחרים.

הלכות "ועשית הישר והטוב"

שיעשה הטוב והישר בכל דבר

הרמב"ן על התורה אומר כי באמת בהרבה מקרים יש חובה של "ועשית הישר והטוב", וזו מצווה כללית ועניין גדול, "לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ועצמו וכל משאו ומתנו, ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, נכון 'לא תלך רכיל'. 'לא תקום ולא תטור'. ו'לא תעמוד על דם רעך'. 'לא תקלל חרש'. 'מפני שיבה תקום' וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר. עד שיכנס בזה

הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח), ואפילו מה שאמרו: 'פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות', עד שיקרא בכל ענין תם וישר".

שיהא שם שמים מתאהב על ידך

כוונת הרמב"ן לגמרא (יומא פו) שאמרה: "פְּדִתְנָא, וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" - שיהא שם שמים מתאהב על ידך; שיהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ודבורו בנחת עם הבריות, ומקחו ומתנו בשוק נאה, ונושא ונותן באמונה. מה הבריות אומרים עליו? אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי לזה לבני אדם שלא למדו תורה - ראייתם פלוני שלמד תורה - פמה יפים דרכיו, פמה מתקנים מעשיו. עליו הפתוב אומר: 'ויאמר לי, עבדי אהבה, ישאל אשך בך אהפאך'. ולדעת הרמב"ן זה חלק מהמצווה של "ועשית הישר והטוב".

שירים גנובים

אחת השאלות הנפוצות שקשורה להלכה זו של "ועשית הישר והטוב" היא האם מותר להעתיק שירים מדיסקים וכדומה בלי לקנות ובלי לשלם לזמר או לחברת ההפקה. השאלה נובעת מכך שהמעתיק לא לוקח שום דבר ממשי מהזמר. הוא לא לוקח חפץ, לא לוקח דיסק. הוא רק מעתיק. לכאורה, איזו גניבה יש פה?

כשנשאל על כך מו"ר הרב זצוק"ל הוא השיב שהדבר אסור מן הטעם של "ועשית הישר והטוב". אדם משקיע אלפי שקלים בייצור תוכנה או בהפקת שיר, שוכר אולפן ונגנים ומשלם סכומים גדולים, מתוך מחשבה שאת ההשקעה הזאת הוא יחזיר באמצעות מכירת הדיסקים. והנה באים אנשים ומעתיקים ונהנים מהשקעתו בלי לשלם. אין פה יושר ואין פה טוב.

מי שאומר כי הבעלים מסכימים לכך - הרי הוא טועה ומטעה. גם מי שאומר כי המדינה משלמת על כך אומר דבר שאינו נכון. המדינה לא משלמת למי שגנבו את הזכויות שלו. כך כתב ה"אגרות משה" (אורה חיים חלק ד סימן טו) על העתקה מטייפ, "ודאי אסור". והוא הדין לכל העתקה דיגיטאלית אחרת, אלא אם כן הפסיקו למכור אותה.

יסוד כל התורה כולה

פעם שאלו אותי למה אני אומר שאסור להשכיר דירה לערבים ביישוב יהודי, הרי יש מתירים בעניין זה. שאלתי אותם האם הם היו רוצים לגור בסמיכות לערבי, והשיבו שלא, הם חוששים שמא הערבי יסחף כמו אחרים למאבק הערבי ויסכן את חייהם. אמרתי להם שאם הם משכירים את הבית לערבי, אפילו לזמן קצר, הם עוברים על "ואהבת לרעך כמוך" ועל "ועשית הישר והטוב". זה בדיוק מה שהלל אומר לנוכרי שבא להתגיר: "מה ששנא עליך אל תעשה לחברך".

הזכרתי להם את מה שהגמרא אומרת, כי ספר דברים נקרא "ספר הישר" בגלל הציווי "ועשית הישר והטוב". שואל בעל ה"תורה תמימה" (דברים ו הערה עד): למה ספר דברים נקרא "ספר הישר", בגלל ארבע פעמים שהתורה מצווה בו על היושר? הרי בספר דברים יש ציוויים רבים על מידות ומצוות שונות. עונה בעל ה"תורה תמימה" כי הציווי "ועשית הישר והטוב" הוא יסוד כל התורה. כשם שהלל אמר לגר ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא יסוד כל התורה (שבת לא ע"א), כך גם היושר הוא יסוד הכול. לכן נקראו ספר בראשית וספר דברים "ספר הישר" על שם התכונה היסודית הזאת, שהיא יסוד כל התורה כולה.

גלות באה בגלל שלא קיימו "ועשית הישר והטוב". שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עשו לפנים משורת הדין

הנה כתובה על ספר הישר

דברי ה"תורה תמימה" מכוונים למה שנאמר בגמרא (ע"ז כה ע"א) על כוונת דוד במילים "הנה כתובה על ספר הישר". לאיזה ספר הוא מתכוון? הפסוק הזה נכתב בתחילת מלכותו של דוד המלך. אחרי שבימי שאול היה נשק רק לשאול וליהונתן - "ולא נמצא חרב ונחית ביד כל העם אשר את שאול ואת יונתן, ותמצא לשאול וליונתן בנו" (שמואל א ג) - נכשלו בני ישראל במלחמה עם הפלישתים המאומנים והחמושים, ונפל עם רב מבני ישראל שאינם חמושים. גם שאול ויהונתן בנו נהרגים במלחמה הזאת.

בעקבות מותו של שאול, עולה דוד על כס המלוכה. הוא מקונן על שאול ויהונתן וגם מסיק מסקנה ראשונה למלכותו, לפיה צריך "ללמד בני יהודה קשת, הנה כתובה על ספר הישר" (שמואל ב' א). הוא לומד זאת מ"ספר הישר". שואלת הגמרא: מהו ספר הישר הזה? "אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, זה ספר אברהם יצחק ויעקב, שנקראו 'ישרים', דקתיב: 'תמות נפשי מות ישרים'. ואיפה רמזו האבות בספר בראשית שצריך להלחם בכלי מלחמה? בברכת יעקב לבניו: 'יהודה אפתה יודו אחי. ידו בעורף אויבך'. איזו היא מלחמה שצריכה יד פגוד עורף? הני אומר זו קשת".

רבי אֶלְעָזָר אומר כי ספר הישר הוא "ספר משנה תורה". בגלל שכתוב בו כמה פעמים "ועשית הישר והטוב בעיני ה'". ואיפה רמז משה בספר דברים שצריך להילחם בכלי מלחמה? בברכתו ליהודה להילחם בצריי: "ידיו רב לו ועזו מצריו ותהיו". איזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים? הני אומר, זו קשת". מסתבר שלפעמים להילחם זה דבר ישר וטוב. שאם לא תעשה כן, אתה עלול לגרום שפיכות דמים הרבה יותר נוראה, כמו שהיה בימי שאול כשניצחו אותו הפלישתים.

הישר והטוב - לפנים משורת הדין

עצת יתרו

עוד משמעות יש לציווי "ועשית הישר והטוב" - "זו פשרה, לפנים משורת הדין" (רש"י רמב"ן). מקור דבריהם הוא בעצת יתרו למשה קודם מתן תורה. "והזהרתה אתה את ה' את המעשה אשר יעשון" (שמות יח כ). ובגמרא: "דתני רב יוסף: והודעת להם - זה בית חיייהם (ללמוד מקצוע להתפרנס - רש"י), את הדרך - זו גמילות חסדים, ילכו - זה ביקור חולים, בה - זו קבורה, ואת המעשה - זה הדין, אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין" (בבא מציעא ל ע"ב).

החזרת אבדה לבעלים שהתייאשו

הגמרא (בבא מציעא כד ע"ב) מביאה כמה דוגמאות לפסק הלכה של "לפנים משורת הדין". היא מסבירה כי במקרה שמישהו איבד חפץ והתייאש ממנו, הרי זה כמו הפקר אפילו יש בו סימונים. ולכן המוצא אותו זכה בו. כך המאבד חפץ בשוק של גויים לרוב מתייאש, כי הוא מעריך שהגוי שימצא את החפץ יקח אותו לעצמו גם אם יש בו סימן. הגמרא מספרת על רבי יהודה שהלך אחרי שמואל בשוק של גויים ושאל אותו: מצא כאן ארנקי מהו? אמר ליה: הרי אלו שלו. בא ישראל ונתן בה סימן מהו? אמר ליה: חייב להחזיר. מקשה הגמרא: אם שלו, איך חייב להחזיר? לכאורה זה תרתי דסתרי. אמר ליה: לפנים משורת הדין.

השבת חמורים שנמצאו במדבר

גם חפץ שנסחף בשיטפון מים או שנפל למים עמוקים הוא אבדה שרוב בני-אדם מתייאשים ממנה. "אנן שהדי". אנחנו עדים על כך שבעל החפץ התייאש, אפילו הוא אומר שלא התייאש. הגמרא מספרת על עדר חמורים שברחו למדבר והסתובבו שם י"ב חודש. רוב אנשים מתייאשים במקרה שכזה מהחמורים והם נחשבים כמו הפקר. אם מישהו ימצא אותם, הם יהיו שלו גם אם הוא יודע למי היו שייכים. ממשיכה הגמרא ומספרת על אביו של שמואל שמצא חמורים כאלה והחזירם לבעליהם לפניו משורת הדין. לקיים את הפסוק: "ועשית הישר והטוב".

פטורים אבל משלמים

הגמרא מביאה שתי דוגמאות להלכה זו. שתיהן מתלמידי חכמים שבגלל מעמדם היו פטורים מהמצווה, אבל ויתרו על מעמדם ושילמו. הראשון הוא רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה הולך בדרך וראה אדם סוחב עצים על גבו. כיוון שהעצים היו כבדים, הוא הניח אותם כדי לנוח. כשרצה להמשיך בדרך, ביקש מרבי ישמעאל שיייע לו להעמיס את החבילה על כתפו. מצד הדין היה רבי ישמעאל פטור מכך, כיוון שהוא "זקן וחשוב" ואין זה לפי כבודו להרים חבילת עצים ברחוב. אבל רבי ישמעאל רצה לנוהג לפנים משורת הדין ולא להימנע מהמצווה. מצד שני, אין זה כבוד לתורה שראש ישיבה חשוב ירים חבילת עצים ברחוב. מה עשה? שאל את אותו אדם: כמה שווה חבילת עצים זו? "אמר ליה: פלגא דזוןא". נתן רבי ישמעאל חצי זוז תמורתה ואחר כך הפקיר אותה.

אבל אותו אדם הרים מיד את חבילת העצים וזכה בה לעצמו מן ההפקר, וחזר וביקש מרבי ישמעאל שיייע לו בהרמת העצים על כתפו. רבי ישמעאל קנה את העצים פעם נוספת בחצי זוז, אולם בפעם הזאת הוא הפקיר את העצים לכולם מלבד לאותו האיש. הקשתה הגמרא על רבי ישמעאל, שהרי הפקר כזה אינו הפקר. והשיבה הגמרא: נכון, ההפקר היה הפקר לכול, אבל כדי שאותו אדם לא יזכה פעם נוספת בעצים, אמר רבי ישמעאל שזה לא הפקר לאותו אדם (בבא מציעא ל ע"א).

מעה ושילם - לפנים משורת הדין

דוגמה נוספת היא של אישה שסברה שרבי חייא מבין במטבעות, ולכן הראתה לו דינר שרצו לתת לה, כדי שבידוק אם הוא מזויף. רבי חייא הסתכל ואמר לה שלדעתו הדינר מעולה. למחרת באה האישה וסיפרה כי הדינר היה מזויף. אמר רבי חייא לרב: שלם לה דינר על חשבוננו. טעיתי ואני צריך לשלם. מקשה הגמרא: והרי רבי חייא הוא רב, ואינו חלפן כספים, הוא לא אמור להיות מומחה במטבעות. ומי שאינו מומחה כמותו לא צריך לשלם על טעות כזאת. ומשיבה הגמרא, שרבי חייא שילם לפנים משורת הדין (בבא קמא צט ע"ב).

למען תלך בדרך טובים

במקום אחר מספרת הגמרא על חכם שרק בגלל מעמדו התחייב לשלם מה שכל בני-אדם אחרים לא היו משלמים. רבה בר בר חנן שחר סבלים להעביר חביות יין ממקום למקום. חלק מהחביות נשברו. אמר להם רבה: שלמו על היין או שאקח את הגלגליות שלכם. כיוון שלא היה להם במה לשלם, לקח להם את הגלגליות.

כשם
ש"ואהבת
לרעד כמוך"
הוא יסוד
כל התורה,
כך גם
היושר הוא
יסוד הכול.
לכן נקראו
ספר
בראשית
וספר דברים
"ספר
הישר"

סיפורים על הרב זצ"ל

ועשיית הישר והטוב

סיפר הרב שי לוי, ראש ישיבת "עטרת מרדכי" בצפת: הגיע אלי מקרה של שלושה אחים, שני בנים ובת, שהתיימרו מהוריהם וביקשו למכור את הנכס שלהם. מדובר היה בנכס יקר, ולקח הרבה זמן עד שהם מצאו קונה.

בסופו של דבר הם מצאו קונה ועשו אתו זיכרון דברים תמורת סכום מסוים של כסף. לא עברו ימים רבים, והנה הגיע קונה אחר, שהציע להם סכום גבוה בהרבה. בנוסף הוא היה מוכן לשלם עבור הקנסות שכרוכות בהפרת זיכרון הדברים. אלא שהבנים לא היו בדעה אחת בעניין המכירה. בן אחד סבר שאין לבטל את העסקה ויש להשאירה על כנה, ובן אחר ניסה לשדל את שני אחיו למכור את הבית דווקא לקונה השני, שמוכן לשלם יותר.

הבת נשארה לשון המאזניים ולא ידעה מה להחליט. היא התקשרה אלי ושאלה מה הדין. השבתי לה שלפי בבא מציעה פרק כ"ו וחושן משפט סימן ר"ד, אדם לא יכול לבטל עסקה. על כן אסור להם למכור את הנכס לקונה השני. השיבה לי אותה אישה: אם אגיד את הדברים בשמך, אף אחד לא יקשיב לי. הם יקשיבו רק אם הדברים יהיו בשמו של הרב מרדכי אליהו. הגעתי אפוא אל בית הכנסת שבו הרב התפלל בנין החמה. נתתי לו מכתב עם השאלה. הרב קרא את הדברים במתינות, הניח את הנייר על השולחן ואמר לי: בעולם לא צריך כסף, צריך יושר.

(מתוך הכרך השביעי מסדרת אביהם של ישראל שיצא לאחרונה לאור)

תשובה כהלכה

הוצא - כי טוב? מה דעת הרב לגבי רסטה בשיעור לבנות? יש איסור בתורה על "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובהקמתיהם לא תלכו". וכך נפסק בשו"ע (יורה דעה - סימן קע"א): "אין הולכין בחוקות הגויים ולא מדמין להם. ולא ילבש מלבוש המיוחד להם. ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם. ולא יגלח מהצדדין ויניח השער באמצע. ולא יגלח השער מנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע". ואלה דוגמאות מתחום הלבוש והתספורת. ולכן לא נראה לי נכון לאמץ את התספורת של ההודים, או של כל אומה אחרת.

לצאת מהארץ או לצאת מהעצת? אני חצה לטוס לחו"ל לטיול לכמה ימים כדי לנשום, לראות נופים יפים, תרבויות, אנשים שונים, אבל אסור. מה עלי לעשות כדי לא לצאת מדעתי? אדם יכול לקבוע לעצמו בנפש שאם הוא לא יעשן הוא יצא מדעתו, והוא באמת יצא מדעתו. כי הוא כל הזמן יחשוב איזה תענוג שמימי יהיה לו אם יעשן סיגריה או משהו אחר. וכך הוא לא יוכל לחיות. הפתרון לאדם הזה הוא לא לעשן, כי הבלבול הנפשי לא יעזוב אותו. הפתרון הוא להבין שהמחשבה הזאת היא טעות גם אתה, אל תכניס לראשך מחשבה שאם לא תצא לחו"ל - תצא מדעתך. להפך, ללמוד על קדושת ארץ ישראל ולקבוע מעת לעת טיולים בה. ואם אתה באמת לא יכול לנשום בלי לראות את חו"ל - לך לשליחות של קודש בחו"ל להעלות יהודים לארץ ישראל, או להחזיר אותם בתשובה.

גאווה מענוה. איך אפשר לא להתגאות מהענוה? אני מנסה לעבוד על מידת הענוה ועד שמדי פעם אני מצליח, אני מרגיש גאווה שהצלחתי. מה לעשות? אפשר לשמוח שהצלחתי, וגם אם אתה קצת מתגאה זה מצוין, כי כך תוכל להבין שהענוה לא שלמה ותוכל להמשיך להתקדם במידה הזאת.

הלכו הפועלים ותבעו את רבה בר בר חנן בפני רב. אמר רב לרבה בר בר חנן: החזר להם את גלימותיהם. רבה בר בר חנן שאל את רב: האם דינא הכי? אמר לו: כתוב: "למען תלך בדרך טובים". אולי על-פי דין מגיע לך דמי הנוק שהזיקו לך, אבל זה לא "דרך טובים" לכן החזר את הגלימות. חזרו הפועלים ואמרו לרב: אנחנו עניים, עבדנו כל היום בהעברת החביות ואנחנו רעבים ואין לנו שום דבר לאכול. אמר רב לרבה בר בר חנן: שלם להם את המשכורות שלהם. רבה בר בר חנן חוזר ושואל את רב: האם דינא הכי?! אמר לו רב: כן. שכתוב: "וארחות צדיקים תשמור". אתה צדיק - תשלם (בבא מציעא פג. וראה תוס' שם כד ע"ב).

לפנים משורת הדין בכפייה

ראינו שלושה מקרים של "לפנים משורת הדין". א) מציאת אבדה - שאין בה הפסד ולא רווח. ב) סיפורם של רבי ישמעאל ורב חייה שיש הפסד, ובו הם שווים לכל אדם. ג) החידוש הגדול ביותר בתשלום "לפנים משורת הדין" הוא במקרה של רבה בר בר חנן, ששלם מה שמישהו אחר שאינו רב לא היה משלם.

אומר ה"מרדכי": אם רב כפה את רבה בר בר חנן לשלם במקרה זה, כל שכן שנכפה לשלם לפנים משורת הדין במקרים של אבדה ושל "עזוב תעזוב", שהם פחות חידוש מהמקרה של רבא בר בר חנן. לדעת הרא"ש לא כופין על לפנים משורת הדין. כן כתב ה"בית יוסף" (ה"ו"מ יב) על דבריו: "פשוט הוא בעיני. ותמנהי על מה שכתב המרדכי" שכופין לשלם לפנים משורת הדין. ומה שאמרו: דינא הכי? פירושו שבבילך שאתה תלמיד חכם. שעל זה נאמר "וארחות צדיקים תשמור" (ביאור הגר"א).

כן פסק הרמ"א (ה"ו"מ יב ב) "ואין בית דין יכולין לכופ ליתוס לפנים משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי, ויש חולקים". כן פסקו ה"שולחן ערוך" והרמ"א בענין אבידה כשנתייאשו הבעלים. "אע"פ שמן הדין במקום שרוב עובדי כוכבים מצויים, אפילו נתן ישראל בה סימן - אינו חייב להחזיר, טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין להחזיר לישראל שנתן בה סימן" (ה"נ ה).

אמנם בשו"ת הרמ"א (סימן לב) כתב "ומ"מ אומר, שאם אין ההיזק הרבה לראובן הנ"ל בפתיחת חלונות בהכ"נ לביתו או לחצירו לא היה לו להעמיד עצמו על מדת הדין, רק היה לו ליכנס לפנים משורת הדין ליתן כבוד לאלהיו ולהדר בית אלהינו. ומי שלא חס על כבוד קונו כו', וכופין על כניסה לפנים משורת הדין כמו שכתב המרדכי פרק אלו מציאות, ואף כי יש פוסקים חולקים ומ"מ זה אינו אלא לפי רוב ההיזק ולפי ראות עיני הדיין, ולכן לא אוכל לדון בזה בכתב". כך פסקו הש"ך ב"חושן משפט" (ה"נ ס"ק ג) "כדייפינן להחזיר היכא דהמוצא עשיר". כן פסק הב"ח (סימן יב ועיין פ"ת שם ס"ק ו שהביא משם התומים שאין כפיה אלה בדברים).

למעשה לא כופין לקיים "לפנים משורת הדין" כדברי ה"שולחן ערוך" והרמ"א. והמשלם מעצמו לפנים משורת הדין תבוא עליו ברכה גדולה. ויתקיים בו ובנו: "ועשיית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך וצאתך וירשתך את הארץ הטובה אשר נשבע ה' לאבותיך". אמן כן יהי רצון.

המרכז ההלכתי העולמי

ע"י מורי הוראה מרבני בית מדרש "דרכי הוראה לרבנים" בראשות מורנו הרב יוסף אליהו שליט"א.

072-260-2020 (בשעות 12-22)

ניתן לשלוח שאלה בוואצפ למספר 054-319-8126

רמייל rabanim.online@gmail.com

באתר www.darchei-horaah.org

להזמנת ספרי מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל | | לשכת הרב | המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח פורטים במייל harav52@gmail.com או 058-4525200

02-6521195

האחים דויטש

תעשיות טקסטיל
איזור התעשייה קרית מלאכי

קונדיטוריה האחים עיני

בני ברק. כשרות למהדרין
איכות ועבודה עברית

בית הדין לדיני ממונות "דרכי הוראה"

בבית המדרש של מרן הראשון לצ"צ זצוק"ל
טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842

הפצת "קול צופיר"
הפצה שבועית של
עלוני פרשת שבוע
לבתי כנסת
בכל רחבי הארץ

יוסי בן-הדוד 03-6104329
80528908518@gmail.com

שיווק עופות בכשרות מהודרת
עם כל החומרות וההיזורים של
בד"ץ "דרכי הוראה"

מיסוד של מרן הר"ר מרדכי אליהו זצוק"ל
באיות בני הר"ר יוסף אליהו שליט"א
ובפיקוח בית הדין ש"י "דרכי הוראה לרבנים"
טל. 058-6316969 15-995-995-79